

MITJA TROJAR

USTALJEVANJE SLOVENSKE JEZIKOSLOVNE TERMINOLOGIJE V SLOVENSКИH SLOVNICAH 1768–2017

COBISS: 1.01

[HTTPS://DOI.ORG/10.3986/JZ.30.1.06](https://doi.org/10.3986/JZ.30.1.06)

Članek pregledno predstavlja razvoj slovenske jezikoslovne terminologije, zlasti v slovenskih slovnicaх v obdobju 1768–2017. V empiričnem delu se na vzorcu 50 jedrnih jezikoslovnih pojmov ugotavlja, kateri slovničar je imel odločilno vlogo pri njenem ustaljevanju.

Ključne besede: terminologija, jezikoslovna terminologija, zgodovina jezikoslovja, slovenske slovnice


The Establishment of Slovenian Linguistic Terminology in Slovenian Grammars, 1768–2017

This article reviews the development of Slovenian linguistic terminology, especially in Slovenian grammars from 1768 to 2017. The empirical analysis uses a sample of fifty core linguistic concepts to determine which grammarian played a decisive role in the establishment of Slovenian linguistic terminology.

Keywords: terminology, linguistic terminology, history of linguistics, Slovenian grammars

1 Uvod

V članku je opisan proces ustaljevanja slovenske jezikoslovne terminologije, kot ga lahko spremljamo zlasti v slovenskih slovnicaх v obdobju 1768–2017. Najprej je pregledno predstavljen razvoj slovenske jezikoslovne terminologije od 16. stoletja do danes, zlasti, a ne izključno v slovenskih slovnicaх. V naslednjem razdelku so prikazani rezultati raziskave, v katero je bilo zajetih 50 jezikoslovnih pojmov in ustreznih poimenovanj, njen cilj pa je bil ugotoviti, od katere slovnice dalje se je določen termin dokončno uveljavil kot ustaljeno poimenovanje za izbrani pojem in kateri avtor je uvedel največ terminov, ki so v rabi še danes.

Mitja Trojar ■ ZRC SAZU, Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša, Ljubljana ■
mitja.trojara@zrc-sazu.si ■  <https://orcid.org/0000-0003-3334-2413>

Prispevek je nastal v okviru programa P6-0038, ki ga financira ARIS.



2 PREGLED RAZVOJA SLOVENSKE JEZIKOSLOVNE TERMINOLOGIJE OD 16. STOLETJA DO DANES, S POSEBNIM PoudarkOM NA SLOVENSkih SLOVNICAH

Začetki¹ oblikovanja jezikoslovne terminologije v slovenskem jeziku segajo v obdobje oblikovanja slovenskega knjižnega jezika v 16. stoletju. Ahačič (2007a; 2007b) popisuje izraze, ki označujejo pojave, povezane z jezikom, in sicer *abec*, *abece*, *beseda*, *bukovščina*, *črka*, *glas*, *gramatika*, *idioma*, *izrečanje*, *jezik* (tudi v zvezah, npr. *gmajn jezik*), *konzonant*, *natura*, *ortografija*, *pismo*, *puhštab*, *razum*, *register*, *rič*, *sentencija*, *silaba*, *silb*, *slovo*, *šega*, *štimovec*, *tipfel*, *zastop*.² Že v tem obdobju se pojavijo prvi priročniki za poučevanje branja in pisanja (npr. TA 1555), zaradi odsotnosti znanstvenih in strokovnih jezikoslovnih besedil v slovenščini 16. stoletja pa bi bilo verjetno ustrežnejše govoriti o *nastavkih*³ za razvoj slovenske jezikoslovne terminologije v tem obdobju: izpričana je predvsem metajezikovna leksika, ki nakazuje potencial za terminologizacijo v poznejših obdobjih (npr. *beseda*, *glas*). Zaradi posebnega pomena za razvoj slovenskega jezikoslovja je treba omeniti Bohoričevo slovnico (1584): čeprav je napisana v latinščini, predstavlja prvi (jezikoslovni) opis slovenskega jezika in s tem prenos tedanjega jezikoslovnega konceptualnega aparata, sicer izvorno zasnovanega za opis grščine in latinščine, na slovenski

- 1 Razdelek 2 se pretežno opira na Rotarjev (1958) pregled razvoja slovenske jezikoslovne terminologije, zlasti za obdobje od Pohlinove slovnice do sredine 20. stoletja, dopolnjen in korigiran pa je s spoznanji drugih raziskovalcev zgodovine slovenskega slovničarstva in slovenske jezikoslovne terminologije, zlasti Toporišiča (1986), Ahačiča (2007a; 2007b; 2012) in ostalih (med njimi izstopajo opisi slovenskih slovnice na portalu *Slovenske slovnice in pravopisi* (Ahačič 2015b), po katerem je povzet tudi nabor slovnice, vključenih v pregled razvoja jezikoslovne terminologije v tej razpravi; prim. op. 4). Slovnice so v pregledu in nato v raziskavi izpostavljene zato, ker so bile predvsem v zgodnejših obdobjih kot vir slovenske jezikoslovne terminologije med najvplivnejšimi jezikoslovnimi (metajezikovnimi) besedili, nikakor pa seveda ne njen edini vir. V pričujoči razpravi sta med starejšimi slovarji omenjena npr. le Hipolitov in Janežičev slovar, ne pa tudi vsi ostali; prav tako načeloma niso izpostavljene jezikoslovne monografije, znanstveni članki in druga dela, ker jih je v kasnejših obdobjih enostavno preveč; vendar to ne pomeni, da te in druge besedilne vrste niso pomembne ali v določenih obdobjih celo pomembnejše od slovnice v smislu vpliva na rabo in ustaljevanje (zlasti nove, še neustaljene) jezikoslovne terminologije.
- 2 Prim. navedene iztočnice v Besedju16 za nabor besedil (knjig), v katerih se pojavljajo, ter iztočnice *abec*, *abece*, *beseda*, *bukovščina*, *črka* v eSSKJ16, kjer so že leksikografsko obdelane. Poudariti je treba, da lahko v 16. stoletju o terminologiji, kakor jo razumemo danes, govorimo le v zvezi s protestantsko krščansko terminologijo: zaradi obstoja (in ohranitve) znanstvenih verskih besedil (npr. TO 1564) in zato, ker izrazje v teh delih tvori relativno koherenten poimenovalni in pojmovni sistem stroke (gl. Legan Ravnikar 2008; 2009; prim. tudi Novak 2004). V 16. stoletju je prihajalo tudi že do determinologizacije (gl. Žagar Karer 2011 o pojavu determinologizacije in Legan Ravnikar 2023 o obravnavi krščanske terminologije in iz nje nastale determinologizirane leksike v splošnem slovarju SSKJ16).
- 3 Prim. Toporišič 1986: 128, ki o *nastavkih* govori predvsem zaradi nesistemske metajezikovnega izrazja pri protestantskih piscih (za razliko od Pohlina in Zagajška).

jezik.⁴ Z vidika razvoja terminologije v slovenščini je Bohoričeva slovnica pomembna zaradi svojega vpliva na kasnejše slovenske slovnice (prek slovnicega opisa samega in tudi latinske terminologije).⁵

V t. i. katoliški dobi (gl. Ahačič 2012) je nastalo še nekaj slovnicev opisov slovenskega jezika: krajša slovnica Gregoria Alasie da Sommaripa (1607) v italijanščini in latinščini v uvodu v italijansko-slovenski slovar ter tri predelave Bohoričeve slovnice: latinsko pisana Hipolitova (1715), latinsko pisana rokopisna (1755) in nemško pisana (celovška) predelava (1758). V tem obdobju v razvoju slovenske jezikoslovne terminologije ni bistvenih premikov glede na 16. stoletje, zapisi o slovenskem jeziku v slovenščini so namreč maloštevilni, je pa v njih vseeno mogoče zaznati kontinuiteto metajezikovne leksike s 16. stoletjem, npr. izraz *črka* za označevanje diakritičnih znamenj v Basarjevem Predgovoru v *Pridige is bukviz imenvanih Exercitia s. ozheta Ignazia* (1734) (gl. Ahačič 2012: 210–213), *puštab* v naslovu Paglovčevega abecednika *Tabla teh pushtabou, inu visha fe navuzhiti Crainsku, ali Slovensku brati* (1745) (gl. Ahačič 2012: 218). V to obdobje med drugim sodi Hipolitov rokopisni slovensko-nemško-latinski slovar (1711–1712),⁶ v katerem je zajeta tudi metajezikovna leksika,⁷ npr. *črka* (‘črka’, npr. *Gramma. Buchstab. púštab v'pismi, zhérka*), *glas* (‘naglas’, npr. *Profodia, der Thon eines Jeden worts. dolg ali krátek glaſs éne sléherne befséjde*), *gramatika* (‘slovnica’, npr. *Grammatick, sprachkunst. gramática ali sapopádik éniga jeſýka*,

4 Za izčrpen opis Bohoričeve slovnice gl. Ahačič 2007b. Osnovni in drugi podatki o slovenskih slovniceh so v članku povzeti po Stankiewicz (1984), izbranih geselskih člankih s portala *Slovenska biografija* (Vide Ogrin 2013) in po portalu *Slovenske slovnice in pravopisi* (Ahačič 2015b; gl. tudi tam navedeno literaturo). Za pregledne prikaze slovenskega slovnicearstva gl. Štrekelj 1922; Ramovš 1971; Vidovič-Muha 1998; za tipologijo slovenskih slovnicev pa Ahačič 2015c.

5 Gl. opise slovenskih slovnicev na portalu *Slovenske slovnice in pravopisi* (Ahačič 2015b) ter na portalu *Corpus de textes linguistiques fondamentaux* (Colombat 2020), kjer so v razdelkih *Vpliv na delo* in *Vpliv na nadaljnja dela* zabeleženi do nastanka opisov identificirani medsebojni vplivi med slovnicev. Prim. tudi Trojar 2022 za metodologijo ugotavljanja vplivov med slovnicev, in sicer z merjenjem deleža ponovljenih Bohoričevih samostalniških ponazarjalnih zgledov iz poglavij o členu in samostalniku v izbranih slovniceh (Pohlina 1768; 1783; Gutsman 1777; Zagajšek 1791; Kopitar 1809; Vodnik 1811): samo po deležih ponovljenih zgledov bi lahko sklepali na pomemben vpliv Bohoričeve slovnice zlasti na Kopitarja, Pohlina in Vodnika in na šibek (oziroma posredni) vpliv na Gutsmana in Zagajška. Med deli, na katera je vplivala Bohoričeva slovnica, je tudi slovnicev dodatek k Megiserjevemu slovarju *Exempla aliqvot declinationum et conjugationum* (MD 1592).

6 Za osnovne podatke o digitalizirani izdaji slovarja gl. Uvod v Hipolit 1711–1712, specifični vidiki Hipolitovega slovarja in jezika pa so opisani v Čepar 2022; Jelovšek 2022; Legan Ravnikar 2022 in Orel 2022.

7 *Metajezikovna leksika* je tu razumljena v opoziciji do *jezikoslovne terminologije*, to pa zato, ker je Hipolitov slovar v osnovi splošni in ne specializirani (terminološki) slovar (gl. Trojar 2023a o prepoznavanju terminov in determinologizirane leksike v starejših slovenskih slovarjih, tudi v Hipolitovem). Termin *metajezikovna leksika* (*metajezikovni leksemi*) je sicer splošna oznaka za terminološke in neterminološke izraze, ki se v metajeziku poleg avtonimov in besed, ki lahko v ustreznem kontekstu pridobijo metajezikovni pomen, uporabljajo za opisovanje jezika (gl. Trojar 2023b).

ali éne *ſhpráhe*. *Grammatica*), *puſtab* (‘črka’, npr. *Vocalis, der ein Laute ſtimm hat. ein ſelbſtlautender buchſtab. glaſſàn, katèri imà glaſſnò ſhtímo. en ſamogláſſen púſhtab*), *ſamoſtímski* (‘samoglasniški’, npr. *Stimmbare buchſtaben. ſamofh-tímski, ſamogláſſni púgſhtabi. vocales*). Tudi Hipolitov slovar pretežno potrjuje kontinuiteto z metajezikovno leksiko 16. stoletja.

Za začetnika slovenske jezikoslovne terminologije sicer velja Marko Pohlin (gl. Rotar 1958; prim. Kidrič 2013),⁸ ki je izbranim izrazom v dveh izdajah nemško pisane slovnice *Kraynska grammatika* (1768, 1783) v oklepajih dodajal slovenske ustreznike (po Rotarjevem mnenju gre bodisi za Pohlinove lastne tvorbe ali dobesedne prevode iz nemščine).⁹ Rotar (1958: 38) Pohlina postavlja tudi na začetek svoje periodizacije razvoja slovenske jezikoslovne terminologije. Prva stopnja traja od Pohlina do sredine 19. stoletja, druga stopnja obsega drugo polovico 19. stoletja in začetek 20. stoletja (predvsem od druge izdaje Janežičeve slovnice l. 1863 dalje), tretja pa se začne z Breznikovo slovnico leta 1916 (prim. Toporišič 1986: 114).

Pohlinovi slovnici v 18. stoletju sledita še nemško pisana Gutsmanova *Windifche Sprachlehre* (1777), ki ne vsebuje slovenske terminologije, ter Zagajškova *Slovennska grammatika* (1791), ki je prva slovenska slovnica, ki je v celoti pisana tudi v slovenskem metajeziku (poleg nemščine), zato vsebuje tudi sistematično tvorjeno slovnično¹⁰ terminologijo.¹¹ V 18. stoletju so nastale še tri slovnice slovenskega jezika, ki so ostale v rokopisu (gl. Stankiewicz 1984: 99), in sicer nemško pisana slovnica Blaža Kumerdeja *Versuch einer historisch-kritischen krainisch-slavischen Grammatik [...]* (1780–1795, več redakcij), nemško pisana slovnica Janeza Debevca *Krainerisch-slavische Sprachlehre* (1795–1797) in še skrajšani, na slovenščino omejeni del zgoraj omenjene slovnice Blaža Kumerdeja *Krainerische Sprachlehre als ein Auszug aus der allgemeinen slavischen Grammatik* (ok. 1795).

8 Toporišič (1986: 114) opozarja na prve »izrazotvorne poskuse« že pri piscih v 16. stoletju, pri čemer omenja Trubarjeva izraza *ſtimovci* in *debeli l* po načinu Bezjakov ter izpostavlja še Krelja. Prav tako Toporišič – v nasprotju z Rotarjem, ki po Toporišičevem mnenju nadaljuje Kopitarjevo smer negativnega presojanja Pohlinovega dela – poskuša rehabilitirati Pohlina: »Vse, kar je bilo pozneje doseženo za slovensko strokovno izrazje v jezikoslovju, je pravzaprav nadaljevanje in izboljševanje Pohlinskih predlog.« (Toporišič 1986: 117)

9 V zvezi s Pohlinovo slovnico velja opozoriti na *Slovar Pohlinovega jezika* (Snoj 2021), v katerem so leksikografsko obdelani tudi Pohlinovi jezikoslovni termini, npr. *azbuk* ‘cirilska abeceda’, *glasnik* ‘naglas’, *samosvojna* ‘samostalnik’.

10 Slovnična terminologija je tu razumljena kot podmnožica jezikoslovne terminologije, tj. kot jezikoslovna terminologija, ki poimenuje (osnovne) pojme s področij, s katerimi se tradicionalno ukvarjajo slovnice: zlasti glasoslovje, oblikoslovje, skladnja, pravopis. Natančno mejo med podmnožico slovnične terminologije in širšo množico jezikoslovne terminologije je nemogoče potegniti.

11 Zagajškova slovnica je bila v slovenskem jezikoslovju še dolgo deležna negativnih kritik, tako v smislu jezikoslovne vrednosti (ker je izhajala iz Pohlinove) kot tudi zaradi »ponesrečenec« terminologije (ki je deloma prevzeta od Pohlina ali Zagajškova lastna), gl. Rotar 1958; Pirnat 1986; Suhadolnik 2013.

19. stoletje prinaša razcvet slovenskega slovníčarstva in s tem tudi slovníčarstva v slovenskem metajeziku. V prvi polovici so nastali naslednji slovníčni opisi slovenščine: nemško pisana didaktično-primerjalna slovnica Jurija Japlja *Slavische Sprachlehre* (1807, rokopis), nemško pisana znanstvena slovnica Jerneja Kopitarja (1809), slovensko pisana didaktična slovnica Valentina Vodnika (1811), slovnica za tujce v italijanščini Vincenca Franula de Weissenthurna (1811), slovnica za tujce v nemščini Janeza Krstnika Leopolda Šmigoca (1812), nemško pisani učbenik slovenščine za tujce Petra Dajnka (1824), nemško pisana znanstvena slovnica Franca Serafina Metelka (1825), nemško pisana slovnica za tujce Franca Serafina Metelka (1830) in nemško pisana slovnica za tujce Antona Murka (1832). Vrhunec slovníčarstvo doseže okrog leta 1850, ko nastane večje število krajših slovníc: slovensko pisana predelava didaktične Vodnikove slovnice avtorja Štefana Kociančiča (1847), slovensko pisana didaktična slovnica Jožefa Muršca (1847), nemško pisana slovnica za tujce Antona Janežiča (1849), slovensko pisana didaktična slovnica Franca Malavašiča (1849), nemško pisana didaktična slovnica Blaža Potočnika (1849), slovensko pisana didaktična slovnica Matija Majarja (1850) in nemško pisana slovnica za sodne uradnike Ivana Navratila (1850).

V prvi polovici 19. stoletja je z vidika razvoja slovenske jezikoslovne terminologije najpomembnejša Vodnikova slovnica, predvsem zaradi svojega vpliva na nadaljnje slovnice. Vodnik se je pri tvorbi terminov zgledoval po cerkvenoslovanski slovnici Meletija Smotrickega in po ruski slovnici Mihaila Vasiljeviča Lomonosova. Rotar (1958: 39) izpostavlja tri načela, ki jim je pri tvorjenju terminov sledil Vodnik: (1) cerkvena slovanščina in ruščina kot slovanska jezika sta bližje naravi slovenskega jezika kot npr. latinščina in nemščina; (2) cerkvenoslovanski in ruski termini so pomensko in glede na nastanek bližje grškim kot nemški termini (ti so nastajali prek latinščine), (3) ruska slovníčna terminologija je bila v Vodnikovem času že oblikovana in se je samo še dopolnjevala, medtem ko nemška slovníčna terminologija še ni bila ustaljena (kar je razvidno tudi iz nemško pisanih slovenskih slovníc v 18. in 19. stoletju). V splošnem je bila Vodnikova jezikoslovna terminologija v slovenskem jezikoslovju deležna precej naklonjenih sodb. Pirnat (1986) npr. poudarja, da se je Vodnik zavedal, da je moč slovenščine v izpeljavi in ne v zlaganju (za razliko od Pohlina), izpostavlja pa tudi sistemskost tvorbe terminologije in jasno motiviranost terminov.¹²

Za Vodnikovo slovnico in njeno predelavo (Kociančič 1847) je prva v celoti slovensko pisana slovnica šele Murščeve (1847). Rotar (1958: 40) navaja, da je

¹² Avtorica tudi nasploh Vodnikov metajezik, ne le njegovo terminologijo, ocenjuje pozitivno, npr. postopno uvajanje razlag (definicij) terminov, kar naj bi bilo sploh ustrezno glede na naslovnika slovnice, ki je nestrokovnjak, pa npr. tudi dejstvo, da Vodnikove razlage praviloma vsebujejo podstavo tvorjenke, npr. »Predlógi so befédize, ktire predlágamo drugim befédam sa kásati, kako fe ena ftvar nanafha na drugo« (Vodnik 1811: 102).

Muršec termine prevzemal iz Babukičevega dela *Osnova slovnice slavjanske narječja ilirskoga* (1836) in da so se zaradi pozornosti, ki jo je posvečal »onomatopoiiji«,¹³ do danes ohranila nekatera njegova poimenovanja za sklone in ločila, npr. *imenovavnik*, *vprašaj*. V zvezi z Malavašičevo slovnico (1849) Rotar (1958: 40) domneva, da je Malavašič tiste termine, ki jih ni povzel po Vodniku, prevzel od Franca Metelka. Metelko je namreč vodil slovenski jezikovni tečaj, ki se ga je udeležil tudi Malavašič. Metelkovi naj bili npr. termini *dvopičje*, *osebno zaime*, *povedek*. Matija Majar je kot ilirec prevzemal termine zlasti iz hrvaščine (npr. *jedinobroj*).

Pomembno vlogo pri poenotenju jezikoslovne terminologije Rotar (1958: 41) pripisuje Antonu Janežiču. Zaradi velikega zanimanja za slovničarstvo in precejšnjega števila slovnice so se v sredini 19. stoletja pojavljali številni sinonimi oz. vzporedni sistemi terminologije. Janežič je v svojem slovarju (nemško-slovenski del, 1850, in slovensko-nemški del, 1851) popisoval obstoječo jezikoslovno terminologijo, prav tako je v prvi izdaji svoje slovnice (1854) zajel večino takrat obstoječih poimenovanj (Rotar 1958: 41). Druga izdaja (1863) prinaša več terminoloških inovacij in terminološko poenotenje, pri čemer Rotar (1958: 41) izpostavlja predvsem Janežičev občutek za jezik, njegovo jezikoslovno znanje in organizacijske sposobnosti, pa tudi pobude, ki so prihajale od drugih jezikoslovcev.

Ena od takšnih pobud je poziv Frana Levstika v Napakah slovenskega pisanja (1858): »Jako je treba in čas je, da bi se porazumeli možje, ki jezik znajo, in da bi dali naši slovnici terminologijske oblike narejene slovenščini po volji. Dokler ne bo tega, tako dolgo bo šušmaril vsak šušmar po svoje.« Za ustaljevanje in poenotenje slovenske jezikoslovne terminologije pa so bile najpomembnejše razprave v *Slovenskem glasniku*. Začetna razprava je bil prispevek Ivana Macuna Slovenska terminologija v obče in posebno jezikoslovna (1862), v katerem je pozval k oblikovanju enotne terminologije za rabo v šolstvu po vzoru Hrvatov, kjer se je okrog leta 1850 oblikoval odbor za terminologijo »vseh gimnazijalnih nauk«. Macun je prispevek začel z navajanjem splošnih lastnosti, ki naj bi jih imel termin:¹⁴ (1) termin naj bi po možnosti izražal definicijo predmeta (pojma) ali pa

¹³ Rotar ima tu verjetno v mislih blagozvočnost, blagoglasje.

¹⁴ Lahko bi rekli, da gre za neke vrste terminološka načela, tj. smernice, kakšna naj bo oblika termina oz. kateremu terminu dati prednost pri izbiri prednostnega termina (prim. Žagar Karer 2011: 34–35).

vsaj eno njegovo glavno lastnost;¹⁵ (2) termin naj bi imel samostalniško obliko;¹⁶ (3) termini naj bodo skladni s splošnimi pravili slovenskega jezika;¹⁷ (4) termini naj bi v idealnem primeru označevali le strokovni pojem;¹⁸ (5) v vsakem delu naj se sproti ob omembi termina sistematično dodaja nemške oz. latinske ustreznike, na koncu dela pa naj se doda slovensko-nemški ali slovensko-latinski slovar (terminologija). Čeprav se navedena načela ne pokrivajo povsem s sodobnimi, pa že dokaj jasno napovedujejo, s katerimi temami in vprašanji se je med drugim ukvarjala terminologija še v naslednjih okoli 160 letih.

Macun se je posebej posvetil še izvoru terminov, torej dilemi o domačem terminu proti prevzetemu terminu. Če je domači termin ustrezen, se ga ohrani. Če sta na voljo dva termina, od katerih je prvi domači, drugi pa ni le slovenski, ampak skupen tudi drugim Slovanom, zlasti Hrvatom in Srbom, potem ima prednost termin, ki je znan širše v slovanskem prostoru, npr. za lat. *litera* so se tedaj uporabljali slovenski termini *črka*, *pismenka* in *pisme*, Macun pa je dal prednost terminu *pisme*, ker ga uporabljajo tudi Hrvati. Kadar v slovenščini še ni poimenovanja za določen pojem, potem se termin izposodi od omenjenih slovanskih narodov, prednost naj ima tisti termin, katerega koren je znan tudi v slovenščini, npr. za lat. *liquidus* (v *liquida litera* 'likvida') imajo štokavci pridevnika *slitan* in *židak*, Slovenci bi torej morali izbrati *slitan*, ker poznamo glagol *z-liti*. Če tudi pri štokavcih ni ustreznega termina glede na navedena merila, potem se izbere koren, ki je poznan tudi pri njih, npr. za lat. *genus epicoenum* je Macun predlagal *obči spol*. Macun je zaključil svojo razpravo s seznamom svojih predlogov terminov za poimenovanje osnovnih jezikoslovnih pojmov.

Pod Macunovo razpravo se je v kratkem dostavku oglasil tudi urednik *Slovenskega glasnika* Anton Janežič (1862a). Navedel je svoj seznam jezikoslovnih terminov, ki jih je uporabil že v svoji slovnici (1854), ter povabil jezikoslovce, naj

-
- 15 Z vidika sodobnega razumevanja terminologije je jasno, da termin (= poimenovanje, tj. označujoče) načeloma ne izraža celotne definicije, drži pa drugi del Macunovega priporočila, tj. da se kot termin oz. sestavina termina za poimenovanje pojava pogosto izkoristi ena od glavnih (ali izstopajočih) lastnosti pojava, ki je lahko omenjena tudi v definiciji termina. Primer Macunovega presojanja: za lat. *verbum* 'glagol' se v nem. uporablja termin *Zeitwort*, ki je po njegovem mnenju manj primeren, ker *genus proximum* ni dovolj natančno določen, tudi prislova *jetzt* in *gestern* namreč označujeta čas, medtem ko je *glagol* (»govoreča beseda«) ustrežnejši termin, ker »celo izreko more znamenovati« (Macun 1862: 68; verjetno je imel v mislih primere, ko je poved (izreka, Satz) sestavljena samo iz glagola).
- 16 Macun je omenil lat. termina *substantivum* in *adjectivum*, ki sta sicer pridevnika, a se rabita (tudi) samostalniško.
- 17 Macun je imel v mislih besedotvorne zmožnosti posameznega jezika: medtem ko ima nemščina zelo razvito zmožnost zlaganja, je v slovanskih jezikih treba poiskati druge besedotvorne načine.
- 18 Macun je kot primer manj ustreznega termina navedel *jezičnik*, ki v splošnem jeziku označuje 'jezičnega moškega' in hkrati jezikoslovni pojem 'lingval', a je poudaril, da se poimenovanju več pomenov/pojmov z enim terminom (besedo) ni mogoče povsem izogniti.

te termine pretehtajo in po potrebi predlagajo boljše, da bi skupaj prišli do poenotene nabora ustreznih jezikoslovnih terminov za rabo v šolstvu.

V eni od naslednjih števil *Slovenskega glasnika* je Janežič (1862b) napovedal, da bo vsaj polovico takrat še nastajajoče slovnice (Janežič 1863) poslal v kritični pretres na Dunaj Francu Miklošiču, Ivanu Navratilu in Mateju Cigaletu, v Gorico Janezu Šolarju in Andreju Marušiču, v Ljubljano Janezu Bleiweisu, Antonu Lesarju in Josipu Marnu, v Maribor Janezu Majcigerju in Josipu Šumanu, v Novo mesto Ladislavu Hrovatu, v Trst Franu Cegnarju in Franu Levstiku, v Varaždin Valentinu Mandelcu, Matiju Valjavcu in Sebastijanu Žepiču, v Zagreb Ivanu Macunu, Franu Erjavcu in Ivanu Tušku ter morda še kakemu jezikoslovcu.

Razpravo v *Slovenskem glasniku* je zaokrožil Ivan Navratil (1862), ki je poročal o tem, da si v posebno knjižico, ki spremlja rokopis nastajajoče Janežičeve slovnice, tako kot ostali pregledovalci zapisuje svoje popravke. V zvezi z jezikoslovno terminologijo je podal še mnenje, ki ga je delil s Franom Miklošičem in Matejem Cigaletom, in sicer, da je termin, ki je ustrezno kalkiran neposredno po latinski predlogi, veliko boljši od kakega drugega, predvsem zato, ker olajša pomnjenje učencem, ki že znajo latinsko. V tem duhu je npr. za lat. *casus* namesto novejšega *sklona* priporočal starejši termin *padež* (ki je bil v rabi že pri hrvaških, srbskih in ruskih slovničarjih).

Slovenska slovnica Antona Janežiča (1863) je bila torej v terminološkem smislu rezultat skupnih naporov večjega števila pomembnih jezikoslovcev tiste dobe in verjetno je bilo terminološko poenotenje prav zato tako učinkovito.¹⁹

V drugi polovici 19. stoletja je poleg Janežičeve slovnice v več izdajah nastalo še nekaj drugih, in sicer nemško pisana primerjalna slovnica slovanskih jezikov Franca Miklošiča (1852–1875), slovensko pisana tabelarični prikaz šolske slovnice Antona Lesarja (1863), nemško pisana normativna slovnica Frana Levstika (1866), slovensko pisana šolska slovnica Andreja Praprotnika (1869), slovensko pisana šolska slovnica anonimnega avtorja (1874),²⁰ slovensko pisana znanstvena slovnica Josipa Šumana (1881), ki temelji na Miklošičevi primerjalni slovnici, slovensko pisana šolska slovnica Petra Končnika (1883) in slovensko pisana srednješolska didaktična slovnica Josipa Šumana (1884).

19 V sodobni terminologiji bi lahko govorili o terminološkem dogovoru, tj. o pojavu, ko se strokovnjaki implicitno ali eksplicitno dogovarjajo in načeloma tudi dogovorijo glede rabe terminov (npr. v procesu izdelave terminološkega slovarja, v standardizacijskih telesih (npr. v okviru organizacije ISO), s pristajanjem na terminologijo, ki se uporablja npr. v zakonodaji in uredbah ali v obstoječi strokovni literaturi), prim. Žagar Karer 2011: 18–19. Za pregled in primerjavo z razvojem slovenske pravne terminologije, ki se je začela intenzivneje razvijati v drugi polovici 19. stoletja, gl. Jemec Tomazin 2010: 111–134.

20 Ahačič (2015a) domneva, da je avtor te slovnice Peter Končnik, ker je leta 1883 izdal predelano slovnico (pod svojim imenom in z istim naslovom).

Rotar (1958: 80) v drugi polovici 19. stoletja v zvezi z razvojem jezikoslovne terminologije izpostavlja predvsem Josipa Šumana in Stanislava Škrabca. V 20. stoletju, na tretji razvojni stopnji, sta po njegovem mnenju pomembna predvsem Anton Breznik s svojo slovnico (1916 in nadaljnje izdaje) in pa Fran Ramovš, ki je s svojim izrazjem vplival na nove generacije jezikoslovcev, tudi na Breznika (zlasti na četrto izdajo njegove slovnice iz leta 1934). Rotar kot značilnost tretje razvojne stopnje jezikoslovne terminologije navaja širjenje slovenske terminologije na vseh področjih jezikoslovnega raziskovanja in zapolnjevanje poimevalnih praznin s tujimi, prevzetimi izrazi (npr. *poldeponentnik*, *nesonoren*). Prevzemanje jezikoslovne terminologije na tretji razvojni stopnji komentira tudi Toporišič (1986: 122): z ustanovitvijo ljubljanske univerze naj bi prišlo do preloma s tradicijo tvorjenja terminologije iz domačih korenov; predavatelji, habilitirani na tujih univerzah (Rajko Nahtigal, Fran Ramovš, France Kidrič, Ivan Prijatelj), so dajali prednost prevzeti (t. i. mednarodni) terminologiji (npr. *fleksija*, *maskulinum*, *singular*). Toporišič (1986: 127) sicer še ugotavlja, da je slovensko izrazjetvorje v splošnem »domačnostno zmagovito« (kljub določeni stopnji sinonimije v smislu delitve *domače* : *prevzeto*) in da jezikoslovna terminologija lahko drugim področjem služi za vzor.

V 20. stoletju so bile sicer izdane naslednje slovnice:²¹ slovensko pisana srednješolska didaktična slovnica Antona Breznika (1916), slovensko pisana zgodovinska slovnica Karla Štreklja (1922), slovensko pisana zgodovinska slovnica Frana Ramovša (1924–1952), slovensko pisana normativna in didaktična slovnica Antona Bajca, Rudolfa Kolariča, Mirka Rupla in Jakoba Šolarja (Bajec idr. 1956), nemško pisana slovnica za tujce Gunnarja Olafa Svaneja (1958), francosko pisana znanstvena slovnica za tujce Clauda Vincenota (1975), slovensko pisana znanstvena strukturalistična slovnica Jožeta Toporišiča (1976, 2000), angleško pisana slovnica za tujce Rada L. Lenčka (1982), rusko pisana slovnica za tujce Olge Sergejevne Plotnikove (1990) in angleško pisana slovnica za tujce Petra Herityja (2000).

V 21. stoletju velja izpostaviti angleško pisano slovnico za tujce Marca Lelanda Greenberga (2006/2008) in slovensko pisani didaktični slovnici Kozme Ahačiča za osnovno šolo (2017a) in srednjo šolo (2017b).

Sodeč zgolj po navedenem izboru slovnice bi za drugo polovico 20. stoletja in 21. stoletje lahko dobili vtis, da so pobudo na področju slovniciarstva slovenskega jezika v veliki meri prevzeli tujci. Verjetno gre zasluge za skromno produkcijo

21 Opozoriti je treba, da gre pri navajanju slovnice iz 20. in 21. stoletja za izbor slovnice, kakršen je bil opravljen pri snovanju portala *Slovenske slovnice in pravopisi* (Ahačič 2015b). Na portal npr. niso vključeni številni učbeniki za pouk slovenskega jezika v osnovnih in srednjih šolah, pa tudi ne številni priročniki (metode) za učenje slovenščine kot drugega/tujega jezika. Dodatno sta tu navedeni še slovnici Kozme Ahačiča (2017a; 2017b), ki še nista vključeni na portal, sta pa vključeni v raziskavo (gl. razdelek 3).

slovensko pisanih slovníc slovenščine pripisati hegemoniji Toporišičeve slovnice,²² po drugi strani pa visoki stopnji specializacije znanj na različnih področjih jezikoslovja (in posledično manjšemu zanimanju za produkcijo splošnejših del, ki sintetizirajo znanje) ter tudi širjenju in množenju jezikoslovnih področij; produkcija različnih vrst besedil s področja jezikoslovja (monografije, znanstveni članki, učbeniki slovenskega jezika itd.) v slovenskem metajeziku je namreč bila in ostaja zelo bogata.

3 UVELJAVLJANJE JEZIKOSLOVNE TERMINOLOGIJE V SLOVENSkih SLOVNICAH NA PRIMERU POIMENOVANJ ZA IZBRANIH 50 POJMOV V 22 SLOVENSkih SLOVNICAH V OBDOBJU 1768–2017

Posamezne zgoraj predstavljene splošnejše ugotovitve raziskovalcev o razvoju oz. ustaljevanju slovenske jezikoslovne terminologije v slovenskih slovnica (npr. pomembna vloga Vodnika in Janežiča, obrobna vloga Slomškovega učbenika) so na gradivu slovenskih slovníc preverjale tudi nekatere (sicer redke) empirične raziskave. Med njimi velja izpostaviti študijo Irene Stramljič Breznik (1998/99), ki je analizirala poimenovanja za besedne vrste v sedmih slovnica v obdobju 1791–1854. Avtorica ugotavlja, da se je nekaj Vodnikovih terminov ohranilo do danes, Muršec in Malavašič sta pri terminologiji večinoma povzemala Vodnika, glede izrazov v Slomškovem učbeniku *Blaže in Nežica v nedeljski šoli* pa npr. komentira, da se niso ohranili, ker učbenik ni bil predpisan, hkrati pa imajo njegovi izrazi ženskospolska obrazila, kar je z vidika spolskosti zaznamovano. Ugotavlja npr. tudi, da so analizirani izrazi v 90 % samostalniške izpeljanke, večinoma tvorjene z moškospolskimi morfemi. Druga primerljiva raziskava jezikoslovne terminologije, omejena na 19. stoletje, je raziskava Mojce Pacek (2003). Avtorica analizira šest slovníc v obdobju 1811–1863 in pri vseh avtorjih ugotavlja težnjo k enobesednosti, hkrati pa so se vsi avtorji zavedali, da je v besedotvorju izpeljevanje v slovenščini zelo produktivno; kot vir terminologije je služilo tudi prevzemanje.

Cilj v nadaljevanju predstavljene raziskave je preverjanje in dopolnitev nekaterih dosedanjih ugotovitev (trditev) preglednih in empiričnih raziskav v zvezi z ustaljevanjem slovenske jezikoslovne terminologije z namenom razširiti nabor pregledanih terminov (pojmov) in zaobjeti daljše časovno obdobje kot v dosedanjih

²² Gl. še druge članke, v katerih avtor posredno ali neposredno obravnava probleme jezikoslovne terminologije, npr. Toporišič 1958; 2007. Med zanimivejšimi raziskavami jezikoslovne terminologije je razprava Irene Stramljič Breznik (2004), v kateri analizira metafore v besedotvornem izrazju; ugotavlja, da je konceptualna metafora, ki je prisotna v vseh analiziranih slovnica od Zagajškove do Toporišičeve, metafora BESEDA JE KOT DREVO/RASTLINA. S terminografskega vidika je zanimiva raziskava Simona Atelška (2019), ki ugotavlja, da v Cigaletovi *Znanstveni terminologiji* ustrezniki ob iztočnicah in podiztočnicah s področja jezikoslovja večinoma niso označeni glede na izvor in da se je Cigale zavedal pomena celovitosti obravnave terminologije z vidika popolnosti predstavitve pojmovnih skupin. O jezikoslovni terminologiji gl. tudi Trojar 2015, o nastanku splošne teorije o terminologiji pa Trojar 2017b.

raziskavah. Prvotna raziskava, ki je bila del doktorske disertacije,²³ je v pričujoči raziskavi nadgrajena, in sicer s širjenjem nabora slovníc (dodatno sta vključeni še Ahačičevi slovnici, skupaj je torej vključenih 22 slovníc), poleg tega pa je spremenjeno izhodišče raziskave; v prvotni raziskavi je bila kot merilo, ki naj bi prikazovalo rezultat ustaljevanja v 19. stoletju, uporabljena Breznikova slovnica (1916), ker gre za prvo izvirno slovensko slovnico v 20. stoletju; v pričujoči raziskavi pa to vlogo opravlja četrta izdaja Toporišičeve *Slovenske slovnice* (2000), ker se ugotavlja uveljavljanje jezikoslovne terminologije glede na sodobno stanje.

Na širšem vzorcu slovníc se je v pričujoči raziskavi poskušalo preveriti, kako so se v obdobju od prve slovnice, ki vsebuje tudi slovensko terminologijo (Pohlin 1768), do najnovejših slovenskih slovníc (Ahačič 2017a; 2017b), uveljavljali izbrani jezikoslovni termini: kateri avtor je v svoji slovnici uvedel največ terminov, ki so v rabi še danes, in od katere slovnice dalje se določen termin kontinuirano uporablja za označevanje posameznega pojma.

Pričujoča (razširjena) raziskava je tako kot prvotna zajela 50 jezikoslovnih pojmov, za katere se predvideva, da tvorijo jedrno slovnico (jezikoslovno) izrazje. Večina teh pojmov je, sicer pod različnimi poimenovanji, namreč prisotna v večini od 22 analiziranih slovenskih slovníc v obdobju 1768–2017.²⁴ Gre predvsem za poimenovanja besednih vrst (npr. *zaimek*) in terminov, ki označujejo njihove podredne pojme (npr. *svojiilni zaimek*), oz. lastnosti (kategorij), ki se jim pripisujejo (npr. *ženski spol*). Pri analizi niso bili upoštevani tujejezični citatni termini (npr. *casus*) ali pisno/izgovorno podomačeni latinski termini (npr. *nominitiv*). Če se v slovnici pojavlja več sinonimov za označevanje istega pojma, ti niso razvrščeni glede na frekventnost rabe (avtorji neredko uporabljajo več sinonimov). Posebej je treba poudariti, da je analiza omejena na opisani nabor slovníc, kar pomeni, da je bil kateri izmed terminov lahko prvič uporabljen tudi že prej, zunaj katere koli slovnice.

Tabela 1 prikazuje rezultate pričujoče raziskave. V prvem stolpcu so navedeni termini iz Toporišičeve slovnice (2000), ki je bila izbrana kot reprezentativna za sodobno jezikoslovno terminologijo, tj. kot merilo za ustaljenost.²⁵ Ponemokod

23 Doktorska disertacija *Razvoj slovenske jezikoslovne terminologije v slovenskih slovnícah v 18. in 19. stoletju* (*Development of Slovenian Linguistic Terminology in Slovenian Grammars in the 18th and 19th Centuries*) (Trojar 2017a) je bila obranjena leta 2017 na Univerzi v Novi Gorici pod mentorstvom izr. prof. dr. Kozme Ahačiča.

24 Gre za naslednjih 22 slovenskih slovníc: Pohlin 1768, Pohlin 1783, Zagajšek 1791, Vodnik 1811, Muršec 1847, Malavašič 1849, Potočnik 1849, Majar 1850, Janežič 1854, Janežič 1863, Lesar 1863, Levstik 1866, Praprotnik 1869, Anonimni 1874, Šuman 1881, Končnik 1883, Šuman 1884, Janežič – Sket 1889, Breznik 1916, Toporišič 2000, Ahačič 2017a in Ahačič 2017b.

25 Med Toporišičevo slovnico (2000) in Ahačičevima slovnícama (2017a; 2017b) ni pomembnejših razlik; omeniti velja pojmovanje *samostalnika* kot besedne vrste pri Ahačiču, na preostale maloštevilne terminološke razlike med Toporišičevo in Ahačičevima slovnícama pa je sproti opozorjeno v opombah v 3. stolpcu tabele.

sta v prvem stolpcu navedena dva termina (npr. *primernik*, *primerniška stopnja*); v takih primerih se je pri pregledu kot ponovitev termina upoštevala pojavitev prvega *ali* drugega termina.²⁶ V drugem stolpcu je navedena slovnica v analiziranem naboru slovnice, v kateri se izbrani termin pojavi prvič.²⁷ V tretjem stolpcu je navedena slovnica, od katere dalje se termin kontinuirano pojavlja v slovniceh, zajetih v analizo.

Tabela 1: Uveljavljanje izbranih sodobnih terminov v slovenskih slovniceh v obdobju 1768–2017

Izbrani termini (pojmi) v Toporišič (2000)	Slovnica, v kateri se izbrani termin pojavi prvič (slovníčar + leto uvedbe (izdaje slovnice))	Začetek kontinuiranega pojavljanja termina v slovniceh (slovníčar + leto izdaje slovnice)
<i>besedna vrsta</i>	Breznik (1916)	Breznik (1916)
<i>samostalnik</i>	Janežič (1863) (<i>samostavnik</i>)	Janežič (1863)
<i>lastno ime</i>	Pohlin (1768) (<i>leftnu ime</i>)	Vodnik (1811)
<i>občno ime</i>	Majar (1850) (<i>občno ime</i>)	Janežič – Sket (1889) ²⁸
<i>moški spol</i>	Pohlin (1768)	Vodnik (1811)
<i>ženski spol</i>	Pohlin (1768)	Vodnik (1811)
<i>srednji spol</i>	Vodnik (1811) (<i>frédni spol</i>)	Vodnik (1811)
<i>imenovalnik</i>	Malavašič (1849) (<i>imenovavnik</i>)	Šuman (1881)
<i>rodilnik</i>	Muršec (1847) (<i>roddivnik</i>)	Šuman (1881)
<i>dajalnik</i>	Janežič (1854) (<i>dajavnik</i>)	Šuman (1881)
<i>tožilnik</i>	Janežič (1854) (<i>toživnik</i>)	Šuman (1881)
<i>mestnik</i>	Muršec (1847)	Šuman (1881)
<i>orodnik</i>	Šuman (1881)	Šuman (1881)
<i>pridevnik</i>	Levstik (1866)	Levstik (1866)
<i>osnovnik</i>	Toporišič (2000)	Toporišič (2000)
<i>primernik, primerniška stopnja</i>	Janežič (1863)	Šuman (1884)
<i>presežnik, presežna stopnja</i>	Vodnik (1811)	Šuman (1881)
<i>števnik</i>	Janežič (1863)	Šuman (1884)
<i>glavni števnik</i>	Janežič (1863)	Šuman (1884)
<i>vrstilni števnik</i>	Janežič (1863) (<i>vrstivni števnik</i>)	Janežič – Sket (1889)
<i>ločilni števnik</i>	Janežič (1863) (<i>ločivni števnik</i>)	Šuman (1884)

26 Seveda tudi za vse druge v analizo zajete slovnice velja, da je znotraj posamezne slovnice lahko uporabljenih več poimenovanj (sinonimov) za označevanje istega pojma. V takem primeru se za vsakega od sinonimov šteje, da je enakovredno zastopan v slovnici (ni torej hierarhizacije npr. po pogostosti). Če slovensko poimenovanje za določen pojem v kaki slovnici manjka, a je določeno slovensko poimenovanje za isti pojem uporabljeno v predhodnih in kasnejših slovniceh, se v tem primeru vseeno šteje, da gre za kontinuirano pojavljanje termina (to odstopanje je dopuščeno zato, ker zlasti v nemško pisanih slovniceh (npr. Pohlin 1783; Potočnik 1849) slovenski termini za obravnavane pojme niso nujno navajani dosledno, vendar je kontinuiteta določenega poimenovanja skozi daljše časovno obdobje vseeno očitna).

27 Termini, ki so v drugem stolpcu navedeni v oklepaju, se pisno in/ali glasovno minimalno razlikujejo od sodobne oblike, navedene v prvem stolpcu, zato so vseeno upoštevani kot »isti termin«.

28 Ahačič (2017a; 2017b) uporablja termin *splošno poimenovanje*.

Izbrani termini (pojmi) v Toporišič (2000)	Slovnica, v kateri se izbrani termin pojavi prvič (slovníčar + leto uvedbe (izdaje slovnice))	Začetek kontinuiranega pojavnja termina v slovnica (slovníčar + leto izdaje slovnice)
<i>množilni števnik</i>	Janežič (1863) (<i>množivni števnik</i>)	Janežič – Sket (1889)
<i>zaimek</i>	Janežič (1863)	Janežič – Sket (1889)
<i>osebni zaimek</i>	Janežič (1863)	Janežič – Sket (1889)
<i>svojilni zaimek</i>	Janežič (1863) (<i>svojivni zaimek</i>)	Janežič – Sket (1889)
<i>kazalni zaimek</i>	Janežič (1863) (<i>kazavni zaimek</i>)	Janežič – Sket (1889)
<i>vprašalni zaimek</i>	Janežič (1863) (<i>vprašavni zaimek</i>)	Janežič – Sket (1889)
<i>oziralni zaimek</i>	Janežič (1863) (<i>oziravni zaimek</i>)	Janežič – Sket (1889)
<i>nedoločni zaimek</i>	Janežič (1863)	Janežič – Sket (1889)
<i>glagol</i>	Vodnik (1811)	Vodnik (1811)
<i>sedanjik</i>	Janežič (1863)	Šuman (1881)
<i>preteklik</i>	Toporišič (2000)	Toporišič (2000)
<i>predpreteklik</i>	Toporišič (2000)	Toporišič (2000) ²⁹
<i>prihodnjik</i>	Janežič (1863)	Janežič – Sket (1889)
<i>oseba</i>	Muršec (1847) (<i>osoba</i>)	Muršec (1847)
<i>povednik, povedni naklon</i>	Toporišič (2000)	Toporišič (2000)
<i>velelnik, velelni naklon</i>	Vodnik (1811) (<i>velivni naklôn</i>)	Janežič (1854)
<i>pogojnik, pogojni naklon</i>	Janežič (1863)	Praprotnik (1869)
<i>nedoločnik</i>	Janežič (1863)	Šuman (1881)
<i>namenilnik</i>	Janežič (1854) (<i>namenivnik</i>)	Šuman (1881)
<i>glagolnik</i>	Janežič (1863)	Praprotnik (1869) ³⁰
<i>prislov</i>	Majar (1850)	Janežič (1863)
<i>prostorski prislov, prislov prostora, krajevni prislov</i>	Janežič (1863)	Končnik (1883)
<i>časovni prislov, prislov časa</i>	Janežič (1863)	Janežič (1863)
<i>načinovni prislov, prislov načina</i>	Končnik (1883)	Končnik (1883)
<i>predlog</i>	Vodnik (1811)	Praprotnik (1869)
<i>veznik</i>	Majar (1850)	Končnik (1883)
<i>vezalni veznik</i>	Janežič (1863) (<i>vezavni veznik</i>)	Janežič – Sket (1889)
<i>pogojni veznik</i>	Janežič (1863)	Šuman (1884) ³¹
<i>medmet</i>	Vodnik (1811)	Vodnik (1811)

Pri interpretaciji tabele 1 je treba opozoriti, da je tretji stolpec lahko zavajajoč, in sicer v tem smislu, da vsem slovnica daje isto težo oz. jim pripisuje isto mero vplivnosti. Termin *imenovalnik* (*imenovavnik*) se npr. pojavlja v vseh slovnica od Janežiča (1854) dalje z izjemo anonimnega avtorja (1874), ki uporablja termin *pervi padež*. Kontinuirano pojavljanje termina *imenovalnik* je zato v tabeli zabele-

²⁹ V Ahačič (2017a) se termin *predpreteklik* ne pojavi.

³⁰ V Ahačič (2017a) se termin *glagolnik* ne pojavi.

³¹ V Ahačič (2017a; 2017b) se termin *pogojni veznik* ne pojavi.

ženo šele od Šumana (1881) dalje. Po drugi strani pa tretji stolpec vseeno pokaže nekaj zanimivih dejstev, npr. da je Vodnik zaslužen za prenos treh terminov, ki jih je uvedel Pohlin (*lastno ime (leftnu ime)*, *moški spol*, *ženski spol*) in so se od Vodnika dalje ohranili v vseh slovnica vse do danes. Dvanajst terminov (24 % celotnega vzorca terminov), ki se kontinuirano pojavljajo v slovnica od Janežič-Sketove (1889) dalje, verjetno kaže na širok domet in vplivnost predelav Janežičeve slovnice. V tretjem stolpcu izstopa tudi Šuman (1881, 1885), ki je v svojih slovnica uporabil 15 terminov (30 % celotnega vzorca terminov), ki se kontinuirano pojavljajo v slovnica od njunega izida dalje, vendar je prav za Šumanovi slovnici znano, da sta bili v strokovni javnosti precej neodmevni (Kranjec 2013). Podatek, ki je vendarle poveden, pa je ta, da je v tretjem stolpcu samo pet terminov (10 % celotnega vzorca terminov), ki so se uveljavili šele v 20. stoletju (en termin v Breznik 1916 in štirje v Toporišič 2000), kar pomeni, da se je ustalitev jedrnega dela slovenske jezikoslovne terminologije izvršila že do konca 19. stoletja.

Povednejši je sicer drugi stolpec, v katerem izstopa Janežič s svojima slovnica. Uvedel je namreč 26 terminov (52 % celotnega vzorca terminov), sledi mu Vodnik s šestimi termini (12 % celotnega vzorca terminov). Toporišič je uvedel štiri nove termine (8 % celotnega vzorca terminov). Pohlin, Muršec in Majar so vsak prispevali po tri termine (vsak po 6 % celotnega vzorca terminov). Malavašič, Levstik, Šuman, Končnik in Breznik so uvedli vsak po en termin (vsak po 2 % celotnega vzorca terminov).

Pregledani vzorec slovnica (terminov) omogoča tudi nekaj splošnih glede povezave med avtorji slovnica in pojmovnimi skupinami, za katere so uvajali termine: pri Janežiču (pretežno v izdaji slovnice iz leta 1863) med uvedenimi termini izstopajo poimenovanja za zaimke (npr. *zaimek*, *osebni zaimek*, *kazalni zaimek*), števnik (npr. *števnik*, *glavni števnik*, *ločilni števnik*) in nekatere glagolske oblike (npr. *pogojnik*, *namenilnik*, *glagolnik*). Izpostaviti velja tudi kategorijo spola, za katero so se poimenovanja pojavila in uveljavila že zelo zgodaj: termina *moški spol* in *ženski spol* se pojavita že pri Pohlina (1768), *srednji spol* pa z Vodnikom (1811). Od Vodnikove slovnice dalje so se ti trije termini kontinuirano uporabljali za označevanje slovnica (spolov).

Rezultati kvantitativne raziskave torej potrjujejo ugotovitve raziskovalcev o pomembnosti Janežičevih slovnica pri oblikovanju slovenske jezikoslovne terminologije, hkrati pa dokazujejo tudi uspešnost terminološkega dogovora, ki ga je sredi 19. stoletja izvedel Janežič. Prav tako se potrjuje vplivna vloga Pohlina in Vodnika oz. uspešnost njunega terminološkega dela.

Izkazalo se je, da širjenje nabora slovnica in zamenjava slovnica, uporabljene kot merilo za ustaljenost, nista bistveno spremenila rezultatov razširjene raziskave v primerjavi s prvotno raziskavo (Trojar 2017a), kar potrjuje ugotovitev, da je bila osnovna jezikoslovna terminologija do začetka 20. stoletja že ustaljena in se

od takrat ni več bistveno spreminjala. Pokaže pa se tudi Toporišičevo poznavanje in upoštevanje slovničarske (terminološke) tradicije, saj je uvedel relativno majhen delež novih terminov v pregledanem vzorcu. Tudi npr. termina *preteklik* in *predpreteklik*, ki ju je uvedel in uporabljal Toporišič, bi lahko ob drugačni zasnovi raziskave obravnavali kot ponovitev terminov (s poenobesedenjem) *pretekli zhať* (uvedel Vodnik 1811) in *predpretekli čas* (uvedel Malavašič 1849).

Prav ta primer opozarja na metodološke probleme pri diahronem raziskovanju terminologije, čeprav sta izdelava seznamov terminov, ki jih uporablja posamezni slovničar, in primerjava teh seznamov na videz precej trivialna postopka. Pojavijo se namreč vprašanja, kako pri diahroni analizi obravnavati in upoštevati glasovne različice (npr. *osoba* : *oseba*, *velivni* : *velelni*, *lestno* (*leftnu*) : *lastno* : *vlastno*), besedotvorne različice (npr. *zaima* : *zaimek*; *številnica* : *številnik* : *števnik*) in poenobesedenja (npr. *presežna stopnja* : *presežnik*; *nedoločni naklon* : *nedoločni način* : *nedoločnik*) ter skladenjske variante terminov (npr. *časovni prislov* : *prislov časa*) in sinonime nasploh (npr. *posestni zaimek* in *svojilni zaimek* v Končnik 1883). Nekateri od teh problemov imajo v okviru zgodovinske leksikografije že premišljene in na gradivu preverjene rešitve (gl. npr. Uvod v Snój 2020, razdelek 4.1 Iztočnica in variantna iztočnica, in uvod v SSKJ16, razdelek 2.1.1 Iztočnica in njene glasovne različice), po drugi strani pa je vedno treba upoštevati posebnosti pri obravnavi terminologije (npr. vprašljivo enačenje večbesednih terminov in njihovih poenobesedenj na diahroni ravni, sploh če med avtorji prihaja do razlik pri samostalniškem jedru terminološke zveze, tip *nedoločni naklon* : *nedoločni način* : *nedoločnik*). Vsekakor pa je za poglobljeno diahrono raziskavo terminologije koristno, če vključuje tudi besedotvorno analizo terminologije, ker omogoča vpogled v medsebojne vplive med slovničarji na ravni zgradbe besed; obravnava terminov zgolj na ravni besed in besednih zvez tovrstne vplive namreč prikrije.

Zgoraj navedene dileme zadevajo predvsem poimenovalni vidik diahronnega raziskovanja terminologije, tj. ukvarjanje s poimenovanjem (terminom v ožjem smislu). Pri diahronem raziskovanju terminologije in tudi sinhronem raziskovanju preteklih razvojnih stadijev terminologije posameznih področij je z vidika zgodovinskega jezikoslovja poimenovalni vidik terminologije (npr. izvor poimenovanj, tvorjenost poimenovanj) pogosto v ospredju, ker je jezikoslovcem najbolj neposredno dostopen, čeprav se zgodovinski jezikoslovci ne morejo izogniti pojmovni (pomenski) analizi terminov (prim. npr. Legan Ravnikar 2023 za problematiko razlikovanja med termini in determinologiziranimi leksemi v SSKJ16). Diahrono raziskovanje jezikoslovne terminologije v slovnicaх je zanimivo prav zato, ker jezikoslovcem samim zaradi poznavanja osnovnih pojmov svoje stroke omogoča vpogled v delovanje pojmovnih sistemov in opazovanje razvoja (spreminjanja) pojmovnih sistemov v času. Eno izmed vprašanj, ki se takoj pojavi pri diahroni

analizi terminov, kakršna je tudi zgoraj opisana raziskava, je, kaj omogoča, da se pri analizi dva pojma iz dveh različnih slovnici (z ustreznima terminoma, ki ju označujeta) upošteva kot »ista« oz. ekvivalentna. Problem je mogoče ponazoriti na preprostem zgledu jedrnega jezikoslovnega termina, kot je npr. *pridevnik*. V Toporišičevi slovnici (2000) je *pridevnik* podredni pojem *pridevniške besede* (ki je besedna vrsta), v Vodnikovi slovnici (1811) pa je *prilòg* podredni pojem *plemena befedi*. Kljub različnosti terminov in drugačnem položaju obeh pojmov v pojmovnih sistemih je za jezikoslovce relativno trivialno vzpostaviti ekvivalentnost med tema pojmomoma.³² Vendar pa niso vsi primeri tako jasni in včasih je težko določiti, ali je mogoče vzpostaviti ekvivalentnost med preučevanimi pojmi (npr. v slovnicih iz med seboj bolj oddaljenih obdobj).

4 SKLEP

Predstavljena raziskava je poskus kvantitativne analize v diahronem raziskovanju terminologije. Raziskava, opravljena na vzorcu 50 jezikoslovnih pojmov, večinoma potrjuje dosedanje ugotovitve o pomenu Janežičevih slovnici in Vodnikove slovnice v razvoju slovenske jezikoslovne terminologije (Janežič je v svojih slovnicih uvedel dobro polovico (52 %) terminov iz preučevanega nabora terminov, Vodnik pa dobro desetino (12 %)). Pomembna je tudi ugotovitev, da se je pretežni del (90 %) analiziranih terminov v slovenskih slovnicih ustalil že do konca 19. stoletja. Podobne so bile ugotovitve prvotne raziskave (Trojar 2017a), z razširjeno raziskavo pa se je izkazalo tudi, da širjenje nabora slovnici in zamenjava slovnice, uporabljene kot merilo za ustaljenost, nista bistveno spremenila rezultatov. Razprava vsebuje tudi razmislek o metodoloških dilemah, ki spremljajo diahrono raziskovanje (jezikoslovne) terminologije. Raziskavo bi bilo dragoceno nadgraditi v smislu zajetja še večjega vzorca terminov, upoštevanja ponavljanja ne le terminov, ampak tudi npr. besedotvornih podstav. Nujno pa je v terminološki analizi upoštevati tudi pojmovni (pomenski) vidik: s teoretičnega vidika se tu zastavlja vprašanje, kako poteka primerjava pojmov med različnimi pojmovnimi sistemi in kdaj lahko govorimo o ekvivalentnosti pojmov.

³² Težko je reči, da gre v navedenih primerih za »isti« pojem. Zagotovo pa to vzpostavljanje poteka na predteoretični oz. brezteoretični (zdravorazumski) osnovi, brez eksplicitne semantične teorije oz. brez eksplicitne teorije prevajanja v metajezik, ki omogoča vzpostavljanje ekvivalentnosti med *pridevnikom* in *prilogom*.

VIRI

- Ahačič 2017a** = Kozma Ahačič, *Kratkoslovnica: slovenska slovnica za osnovno šolo*, Ljubljana: Rokus Klett, 2017.
- Ahačič 2017b** = Kozma Ahačič, *Slovnica na kvadrat: slovenska slovnica za srednjo šolo*, Ljubljana: Rokus Klett, 2017.
- Anonimni 1874** = Anonimni, *Slovenska slovnica z naukom, kako se pišejo pisma in opravljeni sestavki*, Dunaj: Cesarsko kraljeva založba šolskih bukev, 1874.
- Bajec idr. 1956** = Anton Bajec – Rudolf Kolarič – Mirko Rupel – Jakob Šolar, *Slovenska slovnica*, Ljubljana: Državna založba Slovenije, 1956.
- Besedje16** = Kozma Ahačič – Andreja Legan Ravnikar – Majda Merše – Jožica Narat – France Novak, *Besedje slovenskega knjižnega jezika 16. stoletja*, Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU, 2011, www.fran.si.
- Bohorič 1584** = Adam Bohorič, *Arcticae horulae succifivae*, Wittenberg, 1584.
- Breznik 1916** = Anton Breznik, *Slovenska slovnica za srednje šole*, Celovec: Tiskarna Družbe sv. Mohorja, 1916.
- Dajmko 1824** = Peter Dajmko, *Lehrbuch der Windischen Sprache*, Gradec: Johann Andreas Kienreich, 1824.
- eSSKJ16** = *Slovar slovenskega knjižnega jezika 16. stoletja*, 2022–, www.fran.si.
- Greenberg 2006/2008** = Marc Leland Greenberg, *A Short Reference Grammar of Slovene*, Kansas: University of Kansas, 2006 – München: Lincom Europa, 2008.
- Herrity 2000** = Peter Herrity, *Slovene: a comprehensive grammar*, London – New York: Routledge, 2000 (²2016).
- Hipolit 1711–1712** = Hipolit Novomeški, *Slovensko-nemško-latinski slovar po rokopisnem slovarju Hipolita Novomeškega Dictionarium trilingue (1711–1712): z listkovnim gradivom Jožeta Stabeja*, 2022, www.fran.si.
- Janežič 1849** = Anton Janežič, *Kurzer leichtfaßlicher Unterricht in der Slovenischen Sprache. Für Deutfche nach Dr. F. Ahns bekannter Lehrmethode bearbeitet; nebst einer kurzen Formenlehre*, Celovec: J. Sigmund'sche Buchhandlung, 1849.
- Janežič 1854** = Anton Janežič, *Slovenska slovnica s kratkim pregledom slovenskega slovstva ter z malim cirilskim in glagoliškim berilom za Slovence*, Celovec: Eduard Liegel, 1854.
- Janežič 1862a** = Anton Janežič, Dostavek uredništva, *Slovenski glasnik* 8.2 (1862), 72–73.
- Janežič 1862b** = Anton Janežič, Dostavek uredništva, *Slovenski glasnik* 8.5 (1862), 174.
- Janežič 1863** = Anton Janežič, *Slovenska slovnica za domačo in šolsko rabo*, nova, predelana in popravljena izdaja, Celovec: Janez Leon, 1863.
- Janežič – Sket 1889** = Anton Janežič – Jakob Sket, *A. Janežičeva Slovenska slovnica*, Celovec: Tiskarna Družbe sv. Mohorja, ¹1889.
- Kociančič 1847** = Štefan Kociančič, *Vodnikova Kranjska pismenost okrajšana za male šole*, Trst: I. Papš, 1847.
- Končnik 1883** = Peter Končnik, *Slovenska slovnica z naukom, kako se pišejo pisma in opravljeni sestavki*, Dunaj: Cesarsko kraljeva založba šolskih knjig, 1883.
- Kopitar 1809** = Jernej Kopitar, *Grammatik der Slavischen Sprache in Krain, Kärnten und Steyermark*, Ljubljana: Wilhelm Heinrich Korn, 1809.
- Levstik 1858** = Fran Levstik, Napake slovenskega pisanja, *Kmetijske in rokodelske novice* 16 (1858), https://sl.wikisource.org/wiki/Napake_slovenskega_pisanja.
- Lenček 1982** = Rado L. Lenček, *The structure and history of the Slovene language*, Columbus, Ohio: Slavica, 1982.
- Lesar 1863** = Anton Lesar, *Slovenska slovnica v spregledih*, Ljubljana: Jožef Blaznik, 1863.
- Levstik 1866** = Fran Levstik, *Die slovenische Sprache nach ihren Redetheilen*, Ljubljana: Johann Giontini, 1866.
- Macun 1862** = Ivan Macun, Slovenska terminologija v obče in posebno jezikoslovna, *Slovenski glasnik* 8.2 (1862), 67–72.
- Majar 1850** = Matija Majar, *Slovnica za Slovence*, Ljubljana: Jožef Blaznik, 1850.
- Malavašič 1849** = Franc Malavašič, *Slovenska slovnica za prve slovenske šole v mestih in na deželi*, Ljubljana: Janez Giontini, 1849.

- MD 1592** = Hieronymus Megiser, *DICTIONARIUM QVATVOR LINGVARVM*, Graz, 1592.
- Metelko 1825** = Franz Seraph. Metelko, *Lehrgebäude der Slowenischen Sprache im Königreiche Illyrien und in den benachbarten Provinzen*, Ljubljana: Leopold Eger, 1825.
- Metelko 1830** = Franz Seraph. Metelko, *Slowenische Sprachlehre: ein Auszug aus dem Lehrgebäude der slowenischen Sprache im Königreiche Illyrien*, Ljubljana: k. k. Volksschulbücher-Verfchleibung des Laibacher Gubernial-Gebietes [...], 1830.
- Miklošič 1852–1875** = Franz Miklosich, *Vergleichende Grammatik der slavischen Sprachen I–IV*, Dunaj: Wilhelm Braumüller, 1852–1875.
- Murko 1832** = Anton Johann Murko, *Theoretisch-praktische Slowenische Sprachlehre für Deutsche, nach den Volksprecharten der Slowenen in Steiermark, Kärnten, Krain und Ungarns westlichen Diftrikten*, Gradec: Johann Lorenz Greiner, Verlag der Franz Ferfl'ichen Buchhandlung, 1832.
- Muršec 1847** = Jožef Muršec, *Kratka slovenska slovnica za pervence*, Gradec: Lajkamovi nasledniki, 1847.
- Navratil 1850** = Ivan Navratil, *Kurze Sprachlehre mit einer möglichst vollständigen Rechtschreibung der slovenischen Sprache, nebst einem praktischen Anhang [...]* vorzüglich für Gerichtsbeamte, Ljubljana: Jožef Blaznik, 1850.
- Navratil 1862** = Ivan Navratil, O menstvu slovnice, *Slovenski glasnik* 8.9 (1862), 302–305.
- Plotnikova 1990** = Ol'ga Sergejevna Plotnikova, *Slovenskij jazyk*, Moskva: Izdatel'stvo Moskovskogo universiteta, 1990.
- Pohlin 1768** = Marko Pohlin, *Kraynska grammatika*, Ljubljana: Lorenz Bernbacher, 1768.
- Pohlin 1783** = Marko Pohlin, *Kraynska grammatika*, druga, izboljšana izdaja, Ljubljana: Lorenz Bernbacher, 1783.
- Potočnik 1849** = Blasius Potočnik, *Grammatik der slovenischen Sprache*, Ljubljana: Joseph Blasnik, 1849.
- Praprotnik 1869** = Andrej Praprotnik, *Slovenska slovnica za pervence*, Ljubljana: Andrej Praprotnik, 1869.
- Ramovš 1924–1952** = Fran Ramovš, *Historična gramatika slovenskega jezika: II: konzonantizem; V: morfologija; VII: dialekti; VII/dodatek: kratka zgodovina slovenskega jezika I*, Ljubljana: Učiteljska tiskarna – Državna založba Slovenije, 1924–1952.
- Snoj 2020** = Marko Snoj, *Slovar Pohlinovega jezika: na osnovi njegovih jezikoslovnih del*, Ljubljana: ZRC SAZU, Založba ZRC, 2020.
- Snoj 2021** = Marko Snoj, *Slovar Pohlinovega jezika: na osnovi njegovih jezikoslovnih del*, Ljubljana: ZRC SAZU, Založba ZRC, 2021, www.fran.si.
- SSKJ16** = Kozma Ahačič – Metod Čepar – Alenka Jelovšek – Andreja Legan Ravnikar – Majda Merše – Jožica Narat – France Novak, *Slovar slovenskega knjižnega jezika 16. stoletja. A–D*, Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU, 2021.
- Svane 1958** = Gunnar Olaf Svane, *Grammatik der slowenischen Schriftsprache*, Kopenhagen: Rosenkilde und Bagger, 1958.
- Šmigoc 1812** = Johann Leopold Schmigoz, *Theoretisch-praktische Windische Sprachlehre*, Gradec: Aloys Tufch, 1812.
- Štrekelj 1922** = Karel Štrekelj, *Historična slovnica slovenskega jezika*, Zagreb: Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti – Maribor: Zgodovinsko društvo, 1922.
- Šuman 1881** = Josip Šuman, *Slovenska slovnica po Miklošičevi primerjalni*, Ljubljana: Matica slovenska, 1881.
- Šuman 1884** = Josip Šuman, *Slovenska slovnica za srednje šole*, Celovec: Tiskarna Družbe sv. Mohora, 1884.
- TA 1555** = Primož Trubar, *ABECEDARIUM*, Tübingen, 1555.
- TO 1564** = Primož Trubar, *CERKOVNA ORDNINGA*, Tübingen, 1564.
- Toporišič 1976** = Jože Toporišič, *Slovenska slovnica*, Maribor: Založba Obzorja, 1976.
- Toporišič 2000** = Jože Toporišič, *Slovenska slovnica*, četrta, prenovljena in razširjena izdaja, Maribor: Založba Obzorja, 2000.
- Vincenot 1975** = Claude Vincenot, *Essai de grammaire slovène*, Ljubljana: Mladinska knjiga, 1975.
- Vodnik 1811** = Valentin Vodnik, *Pifmenoft ali Gramatika sa Perve Shole*, Ljubljana: Leopold Eger, 1811.

- Weissenthurn 1811** = Vincenzo Franul de Weissenthurn, *Saggio grammaticale italiano-cragno-lino*, Trst: Stamperia di Antonio Maldini, 1811.
- Zagajšek 1791** = Mihael Zagajšek (= Georg Sellenko), *Slovenska grammatika oder Georg Sellenko's Wendifche Sprachlehre in deutfeh und wendifchen Vortrag*, Celje: Fr. Jof. Jenko, 1791.

LITERATURA

- Ahačič 2007a** = Kozma Ahačič, Jezikoslovna terminologija pri slovenskih protestantskih piscih 16. stoletja, v: *Besedje slovenskega jezika*, ur. Marko Jesenšek, Maribor: Slavistično društvo, 2007 (Zora 50), 127–135.
- Ahačič 2007b** = Kozma Ahačič, *Zgodovina misli o jeziku in književnosti na Slovenskem: protestantizem*. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU, 2007.
- Ahačič 2012** = Kozma Ahačič, *Zgodovina misli o jeziku na Slovenskem: katoliška doba (1600–1758)*, Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU, 2012.
- Ahačič 2015a** = Kozma Ahačič, Anonimni (Peter Končnik?): Slovenska slovnica z naukom, kako se pišejo pisma in opravljeni sestavki, v: *Slovenske slovnice in pravopisi*, ur. Kozma Ahačič, 2015, www.fran.si.
- Ahačič 2015b** = Kozma Ahačič (ur.), *Slovenske slovnice in pravopisi*, 2015, www.fran.si.
- Ahačič 2015c** = Kozma Ahačič, Tipologija slovenskih slovnice, v: *Slovnica in slovar – aktualni jezikovni opis 1* (Obdobja 34), ur. Mojca Smolej, Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete, 2015, 15–30.
- Atelšek 2019** = Simon Atelšek, Navajanje prevzetih jezikoslovnih terminov in celovitost pojmovnih skupin v Čigaletovi Znanstveni terminologiji (1880), *Jezikoslovni zapiski* 25.1 (2019), 67–82.
- Colombat 2020** = Bernard Colombat (ur.), *Corpus de textes linguistiques fondamentaux*, 2020, <http://ctlf.ens-lyon.fr/index.htm>.
- Čepar 2022** = Metod Čepar, Sklanjatev samostalnikov srednjega spola v Hipolitovem slovarju: gradivo, *Jezikoslovni zapiski* 28.2 (2022), 217–236.
- Jelovšek 2022** = Alenka Jelovšek, Samostalniške tvorjenke in določanje iztočnic v obrnjenem Hipolitovem slovarju, *Jezikoslovni zapiski* 28.2 (2022), 205–216.
- Jemec Tomazin 2010** = Mateja Jemec Tomazin, *Slovenska pravna terminologija: od začetkov v 19. stoletju do danes*, Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU, 2010.
- Kidrič 2013** = Francè Kidrič, Pohlin, Marko (1735–1801), *Slovenska biografija*, 2013, <https://www.slovenska-biografija.si/oseba/sbi443704/>.
- Kranjec 2013** = Marko Kranjec, Šuman, Josip (1836–1908), *Slovenska biografija*, 2013, <https://www.slovenska-biografija.si/oseba/sbi677219/>.
- Legan Ravninar 2008** = Andreja Legan Ravninar, *Slovenska krščanska terminologija. Od Brižinskih spomenikov do srede 19. stoletja*, Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU, 2008.
- Legan Ravninar 2009** = Andreja Legan Ravninar, Razvoj slovenskega strokovnega izraza, v: *Terminologija in sodobna terminografija*, ur. Nina Ledinek – Mojca Žagar Karer – Marjeta Humar, Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU, 2009, 49–73.
- Legan Ravninar 2022** = Andreja Legan Ravninar, Besedotvorje v rokopisnem Hipolitovem slovarju (1711–1712): slovarsko izročilo in novosti, *Jezikoslovni zapiski* 28.2 (2022), 185–204.
- Legan Ravninar 2023** = Andreja Legan Ravninar, Med termini in determinologiziranimi leksemi v splošnem razlagalnem Slovarju slovenskega knjižnega jezika 16. stoletja (SSKJ16), *Slavistična revija* 71.4 (2023), 519–531.
- Novak 2004** = France Novak, *Samostalniška večpomenskost v jeziku slovenskih protestantskih piscev 16. stoletja*, Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU, 2004.
- Orel 2022** = Irena Orel, Leksika Hipolitovega prevoda Orbis pictus (1712) primerjalno s kasnejšimi delnimi slovenskimi prevodi, *Jezikoslovni zapiski* 28.2 (2022), 171–83.
- Pacek 2003** = Mojca Pacek, Jezikoslovno izrazje 19. stoletja, *Slavistična revija* 51.1 (2003), 33–51.
- Pirnat 1986** = Marta Pirnat, Znanstveni jezik v Vodnikovi slovnici, v: *Simpozij Slovenski jezik v znanosti 1*, ur. Ada Vidovič-Muha, Ljubljana: Filozofska fakulteta, Znanstveni inštitut, 1986, 101–109.

- Ramovš 1971** = Fran Ramovš, *Zgodovina slovenske slovnice*, v: *Zbrano delo* 1, ur. Tine Logar – Jakob Rigler, Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 1971, 213–250.
- Rotar 1958** = Janez Rotar, Naše jezikovno izrazje, *Jezi in slovstvo* 4.2–3 (1958), 37–41, 78–81.
- Stankiewicz 1984** = Edward Stankiewicz, *Grammars and dictionaries of the Slavic languages from the Middle Ages up to 1850: an Annotated Bibliography*, Berlin – New York – Amsterdam: Mouton Publishers, 1984.
- Stramljič Breznik 1998/99** = Irena Stramljič Breznik, Oblikovanje poimenovanj za besedne vrste v slovensko pisanih slovnica med leti 1791–1854, *Jezi in slovstvo* 44.4 (1998/99), 103–110.
- Stramljič Breznik 2004** = Irena Stramljič Breznik, Metafora v slovenskem besedotvornem izrazju, v: *Terminologija v času globalizacije / Terminology at the Time of Globalization*, ur. Marjeta Humar, Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU, 2004, 93–101.
- Suhadolnik 2013** = Stane Suhadolnik, Zagajšek, Mihael (1739–1827), *Slovenska biografija*, 2013, <https://www.slovenska-biografija.si/oseba/sbi851042/>.
- Toporišič 1958** = Jože Toporišič, Oblikoslovna terminologija in njeno jezikovno ozadje, *Jezi in slovstvo* 3.5 (1958), 209–213.
- Toporišič 1986** = Jože Toporišič, Izrazjetvorje ob primeru slovenskega jezikoslovnega izrazja, v: *Simpozij Slovenski jezik v znanosti* 1, ur. Ada Vidovič-Muha, Ljubljana: Filozofska fakulteta, Znanstveni inštitut, 1986, 113–131.
- Toporišič 2007** = Jože Toporišič, Jezikoslovni teoremi Jožeta Toporišiča, v: *Razvoj slovenskega strokovnega jezika*, ur. Irena Orel, Ljubljana: Filozofska fakulteta, Oddelek za slovenistiko, Center za slovenščino kot drugi/tuji jezik, 2007 (Obdobja 24), 401–413.
- Trojar 2015** = Mitja Trojar, Pregled definicij pojma »samostalnik« v izbranih slovenskih slovnica, v: *Slovnica in slovar – aktualni jezikovni opis*, ur. Mojca Smolej, Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete, 2015, 767–774.
- Trojar 2017a** = Mitja Trojar, *Development of Slovenian Linguistic Terminology in Slovenian Grammars in the 18th and 19th Centuries*, doktorska disertacija, Univerza v Novi Gorici, Fakulteta za podiplomski študij, 2017.
- Trojar 2017b** = Mitja Trojar, Wüster's view of terminology, *Slovenski jezik – Slovene Linguistic Studies* 11 (2017), 55–85.
- Trojar 2022** = Mitja Trojar, Odmevi Bohoriča, slovnicaštvo v nadaljnjih stoletjih, v: *Novi pogledi na Adama Bohoriča*, ur. Marko Jesenšek, Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 2022, 276–300.
- Trojar 2023a** = Mitja Trojar, Prepoznavanje terminov in determinologizirane leksike v izbranih starejših slovenskih slovarjih, *Slavistična revija* 71.4 (2023), 505–518.
- Trojar 2023b** = Mitja Trojar, Teorija metajezika in opis avtonimije v slovenščini, *Jezi in slovstvo* 29.2 (2023), 163–188.
- Vide Ogrin 2013** = Petra Vide Ogrin (ur.), *Slovenska biografija*, 2013, www.slovenska-biografija.si.
- Vidovič-Muha 1998** = Ada Vidovič-Muha, Slovnice slovenskega jezika, *Enciklopedija Slovenije* 12, 1998, 79–81.
- Žagar Karer 2011** = Mojca Žagar Karer, *Terminologija med slovarjem in besedilom: analiza elektrotehniške terminologije*, Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU, 2011.

SUMMARY

The Establishment of Slovenian Linguistic Terminology in Slovenian Grammars, 1768–2017

This research, carried out on a sample of fifty linguistic concepts, applies quantitative analysis to diachronic research on terminology. It confirms previous findings about the importance of Janežič's grammars in the development of Slovenian linguistic terminology. The findings of the research show that, with his two grammars, Janežič played a decisive role in establishing the terms analyzed: he introduced twenty-six terms (52% of the total sample of terms), followed by Vodnik with six terms (12% of the total sample of terms), and

Toporišič with four new terms (8% of the total sample of terms), whereas Pohlin, Muršec, and Majar each contributed three terms (each 6% of the total sample of terms). The results of the quantitative research therefore confirm previous findings about the importance of Janežič's grammars in the formation of Slovenian linguistic terminology, and at the same time they prove the success of the terminological agreement implemented by Janežič in the mid-nineteenth century.